

М. В. Сороківська, Г. Є. Гаврилюк

Фінансове забезпечення розвитку прикордонних територій західних регіонів України

Проаналізовано стан прикордонних територій західних регіонів України, виокремлено основні ознаки низького рівня їх розвитку та недостатнього фінансового забезпечення. Визначено причини, що зумовлюють низький рівень розвитку прикордонних територій західних регіонів України. Проаналізовано окремі джерела фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій західних регіонів України, виокремлено основні проблеми у їх залученні та використанні. Запропоновано напрями вдосконалення фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій західних регіонів України. Ключові слова: розвиток прикордонних територій, фінансове забезпечення, джерела фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій.

Постановка проблеми. Специфіка розвитку прикордонних територій зумовлюється їх транзитною здатністю та характеризується пропусковою здатністю прикордонної інфраструктури, комунікацій, можливостями обслуговування великих потоків людей, товарів, вантажів, сприятливістю транспортного сполучення, залізничних мереж, автошляхів і газопроводів.

Рівень розвитку прикордонних територій західних регіонів України залишається незадовільним через недостатній рівень розвитку інфраструктури цих територій, низьку їх інвестиційну активність, що, своєю чергою, зумовлено недостатнім фінансовим забезпеченням відповідних проектів і відсутністю системного підходу до його формування і використання. Це проявляється в відсутності належного державного фінансування відповідних програм, а також у тому, що не створюються передумови для залучення коштів населення до створення підприємницьких структур, коштів підприємницьких структур – до фінансування інноваційних проектів. Отже, існує об'єктивна необхідність у дослідженні фінансового забезпечення як ключового аспекту розвитку прикордонних територій у коротко- та довгостроковій перспективі.

Про низький рівень розвитку прикордонних територій і недостатнє їх фінансове забезпечення свідчать:

- мізерні обсяги фінансової підтримки спільних транскордонних проектів як урядом, так і місцевими органами влади;
- малі обсяги капітальних інвестицій, відсутність інноваційних проектів розвитку прикордонних територій, незначні обсяги прямих іноземних інвестицій;

© М. В. Сороківська, Г. Є. Гаврилюк, 2014.

- виникнення проблем якісного розвитку сектору житлового будівництва;
- зниження пропускної здатності прикордонної інфраструктури;
- низькі темпи розвитку транспортної системи;
- погіршення матеріальних умов життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження регіонального розвитку включаючи розвиток прикордонних територій, і фінансового забезпечення такого розвитку приділено багато уваги у роботах вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, питання регіонального розвитку досліджувалися у роботах В. Борщевського [1], Т. Васильціва [1], З. Герасимчук [4], М. Долішнього, М. Козоріз [7], О. Лютак, І. Сторонянської [8].

Метою цього дослідження є встановлення проблем та обґрунтування пріоритетів формування фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій західних регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними ознаками соціально-економічного розвитку прикордонних територій є: оптимальне економічно виправдане використання ресурсів території, раціональна галузева і територіальна структура господарства, тісний взаємозв'язок із суміжними територіями сусідніх держав і необхідність координації їх програм соціально-економічного розвитку.

В Україні до основних чинників, що стримують розвиток прикордонних територій, належать такі:

- недооцінка центральною владою транскордонного співробітництва як інструменту територіального розвитку і покращення якості життя людей, які мешкають у прикордонних регіонах України;
- обмеженість стратегічного бачення завдань і перспектив розвитку прикордонних територій як урядом, так і місцевими органами влади України, а також відсутність планування розвитку прикордонних територій;
- слабкість інституційної бази розвитку прикордонних територій;
- недостатнє фінансове забезпечення розвитку прикордонних територій.

Задля належної організації фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій має відбуватися взаємодія між джерелами, методами, формами та інструментами такого забезпечення (рис. 1).

Аналізуючи джерела фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій західних регіонів України, можна виокремити основні проблеми у їх залученні та використанні.

Можемо відзначити, що на сьогодні недостатньо використовується таке важливе джерело фінансування розвитку прикордонних територій,

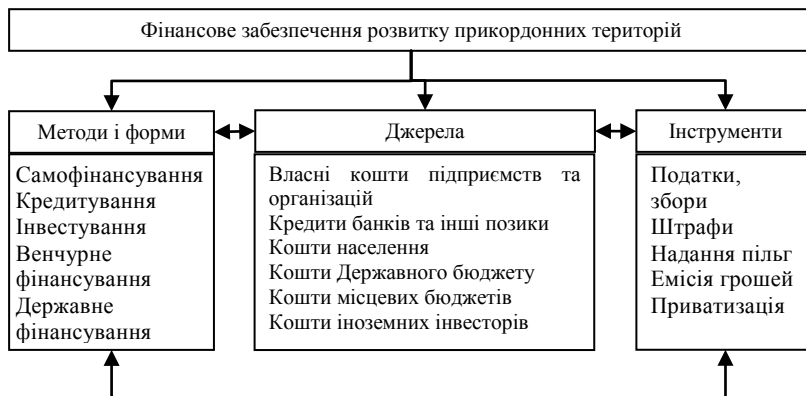

Рис. 1. Структура фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій

як власні кошти підприємств та організацій, що зумовлено практичною відсутністю середніх і великих підприємств на прикордонних територіях. Високою на прикордонних територіях є частка збиткових підприємств (табл. 1).

Підприємства Сокальського району Львівської області впродовж 2010-2012 рр. працювали збитково за результатами операційної діяльності, а для підприємств Турківського району збитковим став 2012 р. Загалом практично чверть підприємств є збитковими у Сокальському та Старосамбірському районах, третина – у Жовківському та Мостиському, аж 43,5% підприємств Яворівського району і лише Турківський район продемонстрував значне

Таблиця 1

Результат операційної діяльності та частка збиткових підприємств прикордонних районів Львівської області за 2010-2012 рр.

Території	Результат операційної діяльності підприємств, тис. грн			Частка збиткових підприємств, %		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Усього по Львівській області	2178794	3991009	3986103	38,3	38,2	37,3
Жовківський район	50344	64704	41646	28,1	28,4	31,5
Мостиський район	19834	28178	73970	27,1	35,1	32,5
Сокальський район	-154051	-242744	-256923	30,8	25,7	24,5
Старосамбірський район	-1754	5219	1776	22,6	28,2	25,0
Турківський район	6550	4262	-3976	18,4	26,3	19,0
Яворівський район	87587	108924	52439	34,0	40,3	43,5

зменшення збиткових підприємств (з 26,3% до 19,0%), хоч і цей показник збитковості достатньо високий.

Для суб'єктів господарювання та населення прикордонних територій характерна обмеженість доступу до банківських кредитів як важливого джерела фінансування їх розвитку. Це зумовлено насамперед малою чисельністю банківських установ і їх відділень у прикордонних районах, недостатнім рівнем власного покриття проектів потенційними кредиторами.

Треба відзначити недостатність фінансових установ, які формують інституційне середовище залучення фінансових ресурсів для розвитку прикордонних територій. Практично відсутніми на прикордонних територіях є такі потужні у розвинених країнах інституційні інвестори, як інститути спільного інвестування, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії, кредитні спілки.

Низький рівень зайнятості та заробітної плати населення не сприяє їх участі у фінансуванні розвитку прикордонних територій.

Недостатньою є участь іноземних інвесторів у фінансуванні розвитку прикордонних територій, не використовується механізм державно-приватного партнерства.

Як показали результати проведених досліджень (табл. 2), однією з основних проблем вітчизняного бюджетного процесу є надмірна його централізація, адже державна допомога адміністративно-територіальним одиницям у вигляді офіційних трансфертів виконує роль не перерозподілу, а скоріш фінансового забезпечення потреб регіонів. Отже, є необхідність критичного перегляду структури та переліку джерел наповнення Державного та регіональних бюджетів. За бюджетами прикордонних районів доцільно закріпити більшу частину неподаткових надходжень, формування яких забезпечують їх суб'єкти господарювання, оскільки значна частина таких надходжень є платою за використання наявних на території району ресурсів [7].

Таблиця 2

Частка офіційних трансфертів (дотацій і субвенцій) з Державного бюджету України в зведених бюджетах прикордонних районів Львівської області за 2010-2012 рр. (%)

Території	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Відхилення (+,-), 2012 р. від 2011 р.
Жовківський район	72,71	72,26	75,79	3,53
Мостиський район	77,36	77,56	77,25	-0,31
Сокальський район	61,59	60,96	61,70	0,74
Старосамбірський район	81,38	83,10	84,41	1,31
Турківський район	65,17	85,09	87,22	2,13
Яворівський район	74,72	74,82	75,95	1,13

Важливим напрямом розвитку прикордонних територій є розробка та впровадження таких стратегій і концепцій: стратегії розвитку транс-кордонного співробітництва; енергетичної стратегії; концепції соціально-економічного та інноваційного розвитку прикордонних територій, яка мала б враховувати їх сильні і слабкі сторони та відповідні стратегії розвитку суміжних прикордонних територій сусідньої держави [2].

Іншими напрямками розвитку прикордонних територій можна визначити:

- сприяння розвитку пріоритетних для прикордонних територій західних регіонів України видів економічної діяльності, серед яких транспорт і зв'язок, туризм і рекреація, торгівля, посередницька діяльність, готельно-ресторанний бізнес, сільське господарство. Такого сприяння можна досягнути шляхом створення зон розвитку окремих територій, відтермінування податкових платежів, надання на пільгових умовах в оренду будівель, землі та обладнання;
- створення передумов для кооперації окремих суб'єктів малого підприємництва для зростання їх матеріальних, фінансових та інтелектуальних можливостей;
- створення нових і підтримка діючих суб'єктів фінансового посередництва, які акумулюють фінансові ресурси для фінансування інвестиційних проектів, у тому числі інвестиційних фондів та компаній, а також інших установ, які сприятимуть розвитку прикордонних територій, серед яких агенції регіонального розвитку та організації з транскордонного співробітництва;
- розробка та реалізація державних програм розвитку трудового потенціалу прикордонних територій, підвищення рівня кваліфікації населення, мотивація населення до участі у підприємницькій діяльності шляхом часткового фінансування державою капітальних витрат таких суб'єктів, пільгового оподаткування. Це сприятиме використанню тимчасово вільних ресурсів населення для розвитку прикордонних територій;
- залучення іноземних інвесторів, суб'єктів господарювання та населення з обласного центру та інших територій західних регіонів України шляхом надання податкових пільг, державних гарантій, державного замовлення та бюджетного фінансування.

Задля активізації банківського кредитування на прикордонних територіях необхідно: розробити і запровадити механізм ефективного захисту прав банківських установ при кредитуванні пріоритетних для розвитку прикордонних територій видів економічної діяльності, зокрема стимулювати консорціумне кредитування, забезпечити гарантування

пріоритетних для економічного розвитку інвестиційних проектів шляхом надання державної підтримки та гарантій таким банківським установам.

Важливим є створення спільно державою, суб'єктами господарювання, громадськими організаціями і населенням фондів фінансування розвитку прикордонних територій, які зможуть кредитувати окремі суб'єкти господарювання, що здійснюють свою діяльність у пріоритетних для прикордонних територій сферах господарювання. Крім того, вони можуть надавати в окремих випадках гранти відповідним суб'єктам господарювання на конкурсній основі. Ці фонди можуть працювати в подальшому з міжнародними організаціями та фондами з метою залучення для розвитку прикордонних територій міжнародної фінансової допомоги.

Висновки. Регіональним і місцевим органам влади слід спільно розробити та реалізувати низку організаційно-економічних заходів, спрямованих на максимально активне використання всіх джерел фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій західних регіонів України. Основними напрямками розвитку прикордонних територій західних регіонів України можна визначити: сприяння розвитку пріоритетних для прикордонних територій видів економічної діяльності; створення передумов для кооперації окремих суб'єктів малого підприємництва; створення нових і підтримку діючих суб'єктів фінансового посередництва; мотивація населення до участі у підприємницькій діяльності; залучення іноземних інвесторів, суб'єктів господарювання та населення з обласного центру та інших територій; активізацію банківського кредитування на прикордонних територіях; створення спільно державою, суб'єктами господарювання, громадськими організаціями і населенням фондів фінансування розвитку прикордонних територій.

Список використаних джерел:

1. Борщевський В. В. Транскордонне співробітництво – стратегічний ресурс розвитку прикордонних територій України / В. В. Борщевський, Т. Г. Васильців, В. Волошин, О. Мокій ; Регіональна філія Національного інституту стратегічних досліджень у м. Львові. – Львів, 2008. – 160 с.
2. Вербовська Л. С. Економічна безпека прикордонних територій, головна складова інвестиційної привабливості транскордонної співпраці / Л. С. Вербовська // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Механізми взаємодії суб'єктів економічних відносин у транскордонному просторі [зб. наук. пр.] / Ін-т регіональних досліджень НАН України ; редкол.: В. С. Кравців (відп. ред.). – 2013. – Вип. 4(102). – 448 с.
3. Гриценко Л. Л. Обґрунтування моделей оптимізації участі держави у фінансуванні проектів в умовах інвестиційної взаємодії з бізнесом / Л. Л. Гриценко // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №2. – С. 34-40.

4. Герасимчук З. В. Складові елементи інфраструктурного забезпечення транскордонного співробітництва / З. В. Герасимчук, Г. П. Повх // Економічний простір. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2010. – 316 с. – С. 278-283.
5. Іваночко С. С. Чинники формування інвестиційного клімату в Україні / С. С. Іваночко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.14. – С. 143-151.
6. Офіційний web-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lv.ukrstat.gov.ua>
7. Фінансовий потенціал регіону: механізми формування та використання: монографія / за наук. ред. М. А. Козоріз ; Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2012. – 307 с. (Сер. «Проблеми регіонального розвитку»).
8. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку : монографія у 8 томах / Інститут регіональних досліджень НАН України ; наук. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2013. – Том 6. Фінансовий потенціал / відп. ред. І. З. Сторонянська. – 2013. – 300 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

Sorokivska M. V., Havrylyuk H. Y. Financial support for the development of border areas of the western regions of Ukraine.

The state of border areas of Western regions of Ukraine was analyzed; the main features of the low level of development and lack of financial support were determined. The reasons that cause underdeveloped border areas of Western Ukraine were identified. The financial support sources for the border areas development of Western regions of Ukraine were analyzed, the main problems in involving and their use were determined. Directions for the financial security improving of the border areas of the Western regions of Ukraine were suggested. Key words: development of border areas, financial support, financial support, sources for the development of border areas.

Сорокивская М. В., Гаврилюк Г. Е. Финансовое обеспечение развития приграничных территорий западных регионов Украины.

Проанализировано состояние приграничных территорий западных регионов Украины, выделены основные признаки низкого уровня их развития и недостаточного финансового обеспечения. Определены причины, обуславливающие низкий уровень развития приграничных территорий западных регионов Украины. Проанализированы отдельные источники финансового обеспечения развития приграничных территорий западных регионов Украины, выделены основные проблемы в их привлечении и использовании. Предложены направления совершенствования финансового обеспечения развития приграничных территорий западных регионов Украины. Ключевые слова: развитие приграничных территорий, финансовое обеспечение, источники финансового обеспечения развития приграничных территорий.